In deze inleiding wil ik graag enkele opmerkingen maken over de opzet van het advies, alsook over een aantal belangrijke elementen daaruit. Tevens wil ik daarbij het oordeel van het Algemeen Bestuur van het CDA betrekken.

Allereerst deopzet van het advies. Ik meen dat het goed is dat wij ons beperkt hebben tot een aantal onderwerpen. Reeds nu beslaat het advies ongeveer 60 blz. in druk. Als wij, en dat nog wel elk jaar, als een permanente commissie voor een permanent CDA het volledige politieke terrein zouden willen bestrijken, zou de omvang van het advies waarschijnlijk tot een onleesbaar en niet gelezen werk uitgroeien. Daargelaten dat het een onhanteerbaar stuk zou worden voor een behandeling in het jaarlijks CDA-Congres. Elke keuze lokt kritiek uit. Natuurlijk zult u sommige onderwerpen missen, al naar gelang dat onderwerp u ter harte gaat. De commissie is ook niet van mening dat dit de enige onderwerpen zijn die van belang zijn.

De eerste keer moest zij zich aan een experiment wagen.

Daarmee heeft zij gerekend op reacties op haar advies, van het Algemeen Bestuur, van het Congres, van de publiciteitsmedia. Reacties die op zichzelf weer een bijdrage kunnen zijn voor ons verdere werk. Ook voor het samenstellen van een advies, binnen circa een half jaar, met een achttal hoofdstukken, moet veel gedacht en gediscussieerd worden. Ten aanzien van de keuze van de onderwerpen sprak het Algemeen Bestuur als zijn oordeel uit dat het Algemeen Bestuur en de Kamerfracties ook zelf kenbaar kunnen maken omtrent welke zaken zij advies op prijs stellen.

De commissie kan zich ongetwijfeld met die gedachte verenigen.

Wat de Kamerfracties betreft is trouwens het instrumentarium daarvoor reeds ingebouwd. In de commissie hebben drie leden zitting met adviserende bevoegdheid, die lid zijn van één van de drie christen-democratische fracties van de Tweede Kamer zijn.

Een laatste opmerking over de opzet. Het Algemeen Bestuur stelt, dat verschillende paragrafen nogal een beschouwend karakter hebben Ik zou er een kleine nuance in willen aanbrengen. Het ene onderdeel is meer beschouwend, het ander meer concreet. Zeer concreet is de paragraaf over de volkshuisvesting. Beschouwend zijn speciaal de paragrafen over zin, inhoud en functie van volksvertegenwoordiging en democratie, alsook de paragraaf over het sociaal- culturele beleid. Ook dit is opzettelijk geschied.

Wij menen dat onze democratische en sociaal-economische structuren voortdurend kritisch moeten worden bekeken. Het functioneren ervan dient eveneens bij voortduring aan onze christen-democratische uitgangspunten te worden getoetst. Dat is een bijdrage aan het gestalte geven aan het CDA. Uiteraard zal de commissie trachten, daar waar dit gewenst wordt tot nadere concretisering te komen. Ik denk daarbij in het bijzonder aan de paragrafen over het sociaal-culturele en het sociaal-economische beleid, die ook naar de mening van de commissie nadere uitwerking verdienen. Rome is echter ook niet in een dag gebouwd.

Aan de andere kant moet worden voorkomen dat de commissie te zeer in details afdaalt. De commissie heeft geen centraal planbureau ter beschikking, waardoor wij u cijfermatig alles precies voor zouden

kunnen rekenen. Het is bijvoorbeeld een vraag of het de taak van de commissie is om aan te geven, of een belastingdruk inclusief de aardgasprijzen in het volgend jaar met x% moet stijgen of dalen of dat de commissie zich op een dergelijk punt veel genialer moet uitdrukken. Ik noem u dit als voorbeeld en leg de vraag over een zodanige concretisering in uw midden.

Ik kom thans tot een paar hoofdlijnen in het advies. Een van de lijnen, die door het advies heenloopt, is dat het een taak van de overheid, en daarmee van de christen-democratische politiek is, een mens tot zijn recht te laten komen.

U vindt die gedachte terug, behalve in de algemene beschouwingen, in vrijwel alle paragrafen. Voortdurend zal men zeggen, dat spreekt vanzelf. Maar toetsen wij onze beslissingen wel aan dat beginsel? En komt de mens niet steeds meer in verdrukking? Heeft Christus ons niet geleerd daar tegenop te komen? Wij zullen dat beginsel, hoe voor de hand liggend het ook moge zijn, steeds weer moeten herhalen. Daarnaast vindt u de gedachte door het gehele advies heen van schaalvergroting en schaalverkleining naast elkaar. Hoe moeilijk het dikwijls ook zal zijn, deze twee behoren hand in hand te gaan. De commissie is verheugd, dat het Algemeen Bestuur zich bij deze gedachte aansluit.

Als we in onze beschouwing over de buitenlandse politiek het Midden-Oosten als centraal thema hebben gekozen, dan is dat geschied, omdat dit een bijzonder actueel probleem is, en omdat het probleem, zoals het advies zegt, van beslissende betekenis is voor vrede, welvaart en welzijn van de volkeren. Tenslotte is dit thema gekozen omdat het een probleem is, aan de hand waarvan een aantal opmerkingen gemaakt kunnen worden over de internationale verhoudingen in veel wijder verband dan het Midden-Oosten.

Ik verwijs naar de beschouwingen op de bladzijden 22 tot 24 over de strategisch politieke problematiek in het licht van de Oost-West-verhouding, over het energiebeleid, over de EEG en over de sociaal-economische internationale politiek.

Daar worden een aantal concrete uitspraken gedaan, andere dan op een zeker politiek congres niet zo lang geleden het geval was.

In de paragraaf over de bestuurlijke organisatie hebben wij uw aandacht gevraagd voor de regio's die in het kader van het verwijde samenlevingsverband een nieuwe maatschappelijke realiteit zijn of aan het worden zijn. In die realiteit zullen nieuwe taken en bevoegdheden van de regio's met nieuwe grenzen een basis moeten vinden. We hebben gewezen op de urgentie van de vraagstukken op dit gebied. We kunnen niet tot het jaar 2000 doorgaan met discussiëren over de bestuurlijke reorganisatie.

De commissie heeft niet meer het voorontwerp van wet op dit punt, dat vrijwel gelijkertijd met het advies verscheen, in haar beschouwingen kunnen betrekken. Zij hoopt, dat haar advies de lijnen aangeeft waaraan dit voorontwerp kan worden getoetst.

De beschouwingen over de sociaal-economische politiek beslaan alweer een kwart van het totale advies. Terecht zegt het Algemeen Bestuur, dat de zaak van een geïntegreerd beleid ten aanzien van inflatie, werkloosheid en normering van de economische ontwikkeling een zaak van hoge prioriteit is. Het is

zonder twijfel een der allereerste prioriteiten. De commissie heeft geprobeerd door een aantal indringende beschouwingen een bijdrage te leveren aan het doorbreken van een aantal sjablonen. Zij is zich er volledig van bewust dat met de 16 bladzijden die zij aan de sociaal-economische politiek heeft gewijd, nog niet het laatste woord is gezegd. Het is slechts een eerste woord. Kunnen wij overigens ooit laatste woorden zeggen? Dat ligt niet in de lijn van een denken dat zijn grondslag probeert te vinden in het Evangelie.

[MISSING]

uit te werken. En daarvoor is een brede discussie nodig, ook buiten de commissie. Die discussie is daarom ook zo dringend gewenst omdat een poging moet worden gedaan, zoals uit het advies blijkt, om tot een andere mentaliteit te komen. Dat kan niet lukken, uitsluitend door een discussie binnen een commissie van 18 mensen. Wij hebben getracht u van de ernst van de huidige situatie te doordringen, hebben als een centrale opgave van het CDA gezien de kiezers te overtuigen van die ernst en een beroep op hen te doen de consequenties te aanvaarden. We hebben aangegeven waarom een aantal traditionele vluchtwegen zijn afgesloten. Wij hebben gesteld dat het verdelingsbeleid door middel van voortgezette hoge inflatie niet rechtsvaardig is en kan zijn. We hebben een aantal indringende vragen gesteld, waarin wij concreet en actueel een aantal zaken aan de orde stellen die voor een deel behoren tot een categorie die de commissie de "besmet-verklaarde-discussies" noemt. Het zijn vragen die men veelal niet meer durft te stellen uit angst voor kritiek, afkomstig uit eigen gelederen of van politieke tegenstanders.

We dringen aan op het nadenken over een geïntegreerd beleid en zullen er zelf verder over nadenken. Tenslotte hebben wij een beschouwing gegeven over de spanningen in een georiënteerde (?) maatschappelijke orde, een gedachte over de vrijheid en verantwoordelijkheid van de mensen en de maatschappelijke organisaties en de plaats van de overheid. Het Algemeen Bestuur heeft gesteld dat het een standpuntbepaling over het inkomensbeleid mist.

We komen op dit punt zeker terug. In een bepaald stadium van de discussie was er reeds een concept-tekst met betrekking tot het inkomensbeleid, waarover in grote lijnen overeenstemming bestond. Wij meenden tenslotte dat het niet juist was dit deel op te nemen, omdat het de commissie thans in eerste instantie ging om een geïntegreerd beleid. Het advies zou onevenwichtig worden indien slechts enkele onderdelen van een zodanig beleid zouden worden behandeld. Hetzelfde geldt voor het midden- en kleinbedrijf, de zelfstandigen. De commissie hoopt dat dit onderdeel van haar advies tot vele discussies binnen de christendemocratische kring in het komende jaar mag leiden.

Ik wil nog een enkele aanvullende opmerking maken over de inleiding In de inleiding is uitdrukkelijk gezegd, dat het advies op de toekomst is gericht. Het is niet een beoordeling van het door de fracties gevoerde beleid. Het advies en de inleiding slaan dus niet op het verleden en mag ook niet als zodanig worden gelezen. Men moet goed kunnen lezen en dat is niet steeds gebeurd.

Als de commissie met nadruk stelt dat eenheid van het CDA devies en realiteit zal moeten zijn bij elke volgende kabinetsformatie, een uitspraak die door het Algemeen Bestuur wordt onderschreven, dan is

die uitspraak dus ook op de toekomst gericht. Zij houdt niet in een beoordeling van het optreden van enige partij, fractie of persoon in het verleden.

Als wij deze stelling, die eenheid hebben geponeerd, dan hebben wij niet anders gedaan dan te herhalen wat in "Plichten en Perspectieven" door de drie wetenschappelijke instituten is geschreven. Op blz. 33 van deze, nog veel te weinig bekende, uitstekende aanzet voor een profielschets van het CDA staat, en nu citeer ik: "In het jongste verleden heeft het verwijt van onduidelijkheid opnieuw voedsel gekregen doordat een van de drie partijen een andere positie tegenover het kabinet inneemt dan de beide andere. Hieromtrent zouden wij nu slechts willen opmerken, dat een toestand als deze niet langer dan een kabinetsperiode mag duren. Het is gewenst dat de drie partijen van elkaar weten dat zij bij de volgende kabinetsformatie één lijn zullen treffen die dit veilig stellen".

Einde citaat uit een rapport dat in brede kring is voorbesproken en waaraan velen hebben meegewerkt. Wat in de profielschets staat, hebben wij in andere bewoordingen gezegd. Dat betekent dat wij allen gezamenlijk de plicht hebben die eenheid, ondanks vandaag en misschien, en naar ik hoop, door vandaag, waar te maken. Daarbij hebben wij vragen van regeringsverantwoordelijkheid voorop gesteld. Hoe kan het anders, als men naar het verleden van de drie partijen ziet, voor wie het landsbelang zwaar weegt. Haar geen regeringsverantwoordelijkheid tot elke prijs, zoals ook uit het standpunt van het Algemeen Bestuur blijkt als het terecht zegt, dat de feitelijke deelname aan de regering afhankelijk is van de vervulling van een aantal voorwaarden.

De commissie is het voorts geheel eens met het Algemeen Bestuur, dat stelt dat thans geen uitspraken worden gedaan of het CDA al dan niet aan een nieuwe regering zal deelnemen. Die uitspraak is ook in de verste verte niet gedaan door de commissie. In voorzichtige bewoordingen heeft de commissie het christendemocratisch denken willen confronteren met de gedachte om in een bepaalde situatie eens enige tijd misschien niet aan de regering deel te nemen. Dat kan in een bepaalde situatie het landsbelang zijn. Een tegenstelling tussen lands- en partijbelang mag in het advies niet worden gelezen. De betref-fende passages betekenen, dat we straks gereed moeten zijn voor die eenheid, niet alleen in statuten of huishoudelijke reglementen, maar ook in het politieke gebeuren rondom de volgende kabinetsformatie. Daarheen moeten we werken en dat is hetgeen wat van het CDA wordt verwacht. Dat betekent, dat we elkaar moeten proberen te vinden op een politiek program op hoofdpunten. Laten wij ons niet vergissen.

In het Nederlandse volk zijn er vele die de eenheid van het CDA verwachten, die erop hopen en die diep teleurgesteld zullen zijn als wij niet de moed en de kracht opbrengen om onderlinge tegenstellingen te overbruggen. Na deze discussie van vandaag geloof ik dat wij dit nog maar eens duidelijk moeten herhalen.

We hebben thans de kans, we hebben nóg de kans, laten we hem grijpen. Eenheid van het CDA, devies en realiteit. Dat moet het geval zijn in het belang van land en volk.

- het Congres vraagt grote prioriteit voor het tot ontwikkeling brengen van een nieuwe visie op de doeleinden en de middelen van de sociaal- economische politiek;

- het Congres wijst polarisatie af en zeker indien dit kunstmatige tegenstellingen zou oproepen. Middelen als het zgn. terugroepingsrecht en het bij voorbaat uitsluiten van samenwerking met andere, als democratisch! en contructief te boek staande politieke partijen, wordt afgewezen. De grote problemen waarvoor onze maatschappij staat vraagt de inzet en medewerking van een zo breed mogelijke vertegenwoordiging van ons volk;

- daarom wordt ook de bereidheid onderschreven regeringsverantwoordelijkheid te dragen, indien aan redelijk te stellen voorwaarden wordt voldaan.

Het Congres is van oordeel, dat

- het voortbestaan van de staat Israël dient te worden gegarandeerd

- acht het van wezenlijk belang de kleine verbanden in de bestuurlijke organisatie als kiemen voor onze democratische levenswijze te stimuleren.